

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра технологічної та професійної освіти і декоративного мистецтва

СИЛАБУС

Навчальна дисципліна **Нетрадиційні техніки художньої обробки матеріалів з практикумом**
Рівень вищої освіти **Перший (бакалаврський)**

Таблиця 1 – Загальна інформація

Позиція	Зміст інформації
Викладач	Хренова Вікторія Валеріївна
Профайл викладача	https://tpodm.khmnu.edu.ua/naukova-diyalnist/pedagogichna-diyalnist-hrenova-viktoriya-valeriyivna/
Е-mail викладача	khrenovav@khmnu.edu.ua
Контактний телефон	098-297-73-23
Сторінка дисципліни в ІСУ	https://msn.khnu.km.ua/course/view.php?id=7504
Консультації	Очні: за розкладом онлайн: за необхідністю та попередньою домовленістю

Загальна характеристика дисципліни

Статус дисципліни	Форма навчання	Загальний обсяг		Кількість годин						Форма семестрового контролю			
				Аудиторні заняття									
		Кредити ЄКТС	Години	Разом	Лекції	Лабораторні роботи	Практичні заняття	Семінарські заняття	Самостійна робота, в т. ч. ІРС	Курсовий проект	Курсова робота	залік	іспит
В	Д	4	120	72			72		48			+	
В	З	4	120	12			12		108			+	

Анотація навчальної дисципліни

Дисципліна «Нетрадиційні техніки художньої обробки матеріалів з практикумом» формує у студентів художню культуру, базові навички художньої обробки виробів у сучасних техніках з використанням різноманітних матеріалів, сприяє опануванню образної мови декоративно-ужиткового мистецтва. Дисципліна викладається для

студентів денної та заочної форм навчання. При викладанні дисципліни використовуються активні і творчі форми проведення занять, зокрема вебінари, майстер-класи.

Мета і завдання дисципліни

Мета дисципліни. Формування майбутнього фахівця, як творчої особистості, здатної вирішувати художньо-конструкторські завдання з урахуванням сучасних напрямів декоративного та декоративно-ужиткового мистецтва.

Завдання дисципліни. Формування загальних та спеціальних компетентностей щодо нетрадиційних технік художньої обробки матеріалів з метою проектування та виготовлення художніх виробів декоративного та декоративно-ужиткового мистецтва.

Очікувані результати навчання

Студент, який успішно завершив вивчення дисципліни, повинен: **вміло використовувати** понятійний апарат з фаху; **характеризувати** нетрадиційні техніки художньої обробки матеріалів, визначені програмою, як вид декоративно-прикладного мистецтва; **визначати** доцільність природних та конструктивних матеріалів для виготовлення виробів ужиткового та декоративного призначення; **обирати** вид обробки і матеріал відповідно до художнього задуму; розробляти рисунок і композицію відповідно до виду обробки і використовуваного матеріалу; **виконувати** художню обробку конструкційних та природних матеріалів, використовуючи визначені програмою нетрадиційні техніки; **проектувати** вироби ужиткового та декоративного призначення, використовуючи для їх оздоблення опановані техніки.

Тематичний і календарний план вивчення дисципліни

Таблиця 3 – Тематичний і календарний план вивчення дисципліни

№ тижня	Тема лекції	Тема практичного заняття	Самостійна робота студентів		
			Зміст	Год.	Література
1	2	3	4	5	6
1	-	Техніка Айріс фолдінгу	Отримання завдання для виконання індивідуальної роботи. Підготовка до виконання та презентації результатів ПР№1	2	[1-4]
2	-	Техніка Пейп арту	Підготовка до виконання ПР№2. Виконання індивідуальної роботи.	2	[1-4; 13]
3	-	Техніка Пейп арту	виконання та презентації результатів ПР№2. Виконання індивідуальної роботи.	2	[1-4; 13]
4	-	Техніка Квілінгу	Підготовка до виконання та презентації результатів ПР№3. Виконання індивідуальної роботи.	2	[1-4; 8; 9; 14-16]
5	-	Техніка Джгутової філіграні	Підготовка до виконання ПР№4. Виконання індивідуальної роботи.	2	[1-4; 17-19]
6	-	Техніка Джгутової філіграні	Підготовка до виконання та презентації результатів ПР№4. Виконання індивідуальної роботи.	2	[1-4; 17-19]

1	2	3	4	5	6
7	-	Техніка Ниткової графіки	Підготовка до виконання ПР№5. Виконання індивідуальної роботи.	3	[1-4]
8	-	Техніка Ниткової графіки	Підготовка до виконання та презентації результатів ПР№5. Виконання індивідуальної роботи.	3	[1-4]
9	-	Техніка Стрінг арту	Підготовка до виконання ПР№6. Виконання індивідуальної роботи.	3	[1-4; 20; 21]
10	-	Техніка Стрінг арту	Підготовка до виконання та презентації результатів ПР№6. Виконання індивідуальної роботи.	3	[1-4; 20; 21]
11	-	Техніка Кінусайги	Підготовка до виконання ПР№7. Виконання індивідуальної роботи.	3	[1-4; 22]
12	-	Техніка Кінусайги	Підготовка до виконання та презентації результатів ПР№7. Виконання індивідуальної роботи.	3	[1-4; 22]
13	-	Техніка плетіння з газетних трубочок	Підготовка до виконання ПР№8. Виконання індивідуальної роботи.	3	[1-4; 23]
14	-	Техніка плетіння з газетних трубочок	Підготовка до виконання та презентації результатів ПР№8. Виконання індивідуальної роботи.	3	[1-4; 23]
15	-	Техніка художньої обробки вовни (Фелтинг)	Підготовка до виконання ПР№9. Виконання індивідуальної роботи.	3	[1-4; 24; 25]
16	-	Техніка художньої обробки вовни (Фелтинг)	Підготовка до виконання та презентації результатів ПР№9. Виконання індивідуальної роботи.	3	[1-4; 24; 25]
17	-	Техніка художнього розпису на склі (Імітація вітражу)	Підготовка до виконання ПР№10. Виконання індивідуальної роботи.	3	[1-4; 26-30]
18	-	Техніка художнього розпису на склі (Імітація вітражу)	Підготовка до виконання та презентації результатів ПР№10. Підготовка до презентації та презентація індивідуальної роботи.	3	[1-4; 26-30]

Примітка*: Практичні заняття проводяться щотижня по чотири години

З метою закріплення теоретичних знань та набуття практичних навичок виготовлення/оздоблення виробів у нетрадиційних техніках художньої обробки матеріалів програмою передбачено виконання студентами творчих навчальних завдань. Творче завдання з курсу «Нетрадиційні техніки художньої обробки матеріалів з практикумом» є самостійною роботою студента, яке передбачає виконання роботи в матеріалі. Об'єктом є декоративні/декоративно-ужиткові вироби (картини, панно, шкатулки тощо) у одній з нетрадиційних технік художньої обробки матеріалів вибраної студентом відповідно до

тематики практичних занять семестру, теоретичного матеріалу наданого викладачем під час консультацій та з урахуванням власних уподобань.

Орієнтовна тематика творчого завдання для самостійної роботи студентів:

1. Айріс фолдінг.
2. Квілінг.
3. Декупаж.
4. Джутова філігрань.
5. Мозаїка з яєчної шкаралупи.
6. Пейп-арт.
7. Ниткографія.
8. Ниткова графіка.
9. Стрінг-арт.
10. Кінусайга.
11. Художня обробка вовни (фелтинг).
12. Художній розпис на склі (імітація вітражу).
13. Скульптурний живопис.
14. Плетіння з газетних трубочок.

Для проєктування студент може обрати не перераховану вище нетрадиційну техніку художньої обробки матеріалів попередньо узгодивши її з викладачем.

Політика дисципліни

Організація освітнього процесу з дисципліни відповідає вимогам положень про організаційне і навчально-методичне забезпечення освітнього процесу та навчальному плану. Здобувач зобов'язаний відвідувати лекції і практичні заняття згідно з розкладом, не запізнюватися на заняття, домашні завдання виконувати відповідно до графіка. Пропущене практичне заняття здобувач зобов'язаний опрацювати самостійно у повному обсязі і відзвітувати перед викладачем не пізніше, ніж за тиждень до чергової атестації. До практичних занять здобувач має підготуватися за відповідною темою і проявляти активність. Набуті здобувачем знання з дисципліни або її окремих розділів у неформальній освіті зараховуються відповідно до Положення про порядок перезарахування результатів навчання у ХНУ (<https://khmnu.edu.ua/polozhennya-pro-organizacziyu-osvitnoi-diialnosti/>). При виконанні практичних робіт з дисципліни та творчого завдання здобувач має дотримуватися політики доброчесності. У разі виявлення плагіату, згідно Положення про дотримання академічної доброчесності в Хмельницькому національному університеті (<https://khmnu.edu.ua/wp-content/uploads/normativni-dokumenty/ustanovchi/kodeks-akademichnoyi-dobrochesnosti-2020.pdf>), роботу буде повернено на доопрацювання та повторне проходження оцінювання.

Критерії оцінювання результатів навчання

Кожний вид роботи з дисципліни оцінюється за **чотирибальною** шкалою відповідно до Положення про контроль і оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти у ХНУ. Семестрова підсумкова оцінка визначається як середньозважена з усіх видів навчальної роботи, виконаних і зданих позитивно з урахуванням коефіцієнта вагомості. Вагові коефіцієнти змінюються залежно від структури дисципліни і важливості окремих видів її робіт.

Поточний контроль здійснюється під час практичних занять, а також у дні проведення контрольних заходів, встановлених робочою програмою і графіком навчального процесу. Оцінка, яка виставляється за практичне заняття, складається з таких елементів: усне опитування студентів перед допуском до виконання практичної роботи; знання теоретичного матеріалу з теми; якість оформлення практичної роботи; якість виконаної роботи в матеріалі; вільне володіння студентом термінологією і уміння

обґрунтувати прийняті під час виготовлення виробу у відповідній техніці рішення; своєчасна презентація результатів практичної роботи.

При цьому використовуються методи поточного контролю: презентація результатів виконання практичних робіт; презентація творчого завдання; тестовий контроль теоретичного матеріалу (для студентів заочної форми навчання).

Підсумкова семестрова оцінка встановлюється в автоматизованому режимі після внесення викладачем усіх оцінок до електронного журналу.

Структурування дисципліни за видами робіт і оцінювання результатів навчання студентів денної форми навчання у семестрі за ваговими коефіцієнтами

Аудиторна робота										Самостійна, індивідуальна робота		Семестровий контроль, залік	
Практичні роботи №:										Творче завдання			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10				
ВК:										0,8		0,2	За рейтингом

Розподіл вагових коефіцієнтів для складових творчого завдання

Якість виконання			Якість презентації роботи	
Відповідність темі	Розкриття творчого задуму	Якість виконання роботи в матеріалі (композиція, добір матеріалів, дотримання технології виготовлення)	Доповідь (презентація, зміст та якість слайдів)	Відповідь на запитання (захист)
0,1	0,2	0,4	0,1	0,2

Структурування дисципліни за видами робіт і оцінювання результатів навчання студентів заочної форми навчання у семестрі за ваговими коефіцієнтами

Аудиторна робота	Контрольні заходи	Самостійна робота		Семестровий контроль, залік
Практичні роботи №:	Тестовий контроль	Контрольна робота		
1-3	ТК№1	Якість виконання	Оцінка за захист	За рейтингом
ВК*:	0,5	0,2	0,1	

Умовні позначення: ВК – ваговий коефіцієнт, ТК – тестовий контроль.

Оцінювання тестових завдань

Тестовий контроль з теоретичного матеріалу для кожного студента заочної форми навчання складається з сорока тестових завдань, кожне з яких оцінюється одним балом. Максимальна сума балів, яку може набрати студент, складає 40. Оцінювання здійснюється за **чотирибальною** шкалою. Відповідність набраних балів за тестове завдання оцінці, що виставляється студенту, представлена у нижченаведеній таблиці.

Сума балів за тестові завдання	1–23	24–29	30–37	38–40
Оцінка за 4-бальною шкалою	2	3	4	5

На тестування відводиться 45 хвилин. Правильні відповіді студент записує у талоні відповідей. Студент може також пройти тестування і в он-лайн режимі у модульному середовищі для навчання MOODLE.

Підсумкова семестрова оцінка за інституційною шкалою і шкалою ЄКТС встановлюється в автоматизованому режимі після внесення викладачем усіх оцінок до

електронного журналу. Співвідношення інституційної шкали оцінювання і шкали оцінювання ЄКТС наведені у таблиці.

Співвідношення інституційної шкали оцінювання і шкали оцінювання ЄКТС

Оцінка ЄКТС	Інституційна інтервальна шкала балів	Інституційна оцінка, критерії оцінювання		
A	4,75–5,00	5	Зараховано	Відмінно – глибоке і повне опанування навчального матеріалу і виявлення відповідних умінь та навичок
B	4,25–4,74	4		Добре – повне знання навчального матеріалу з кількома незначними помилками
C	3,75–4,24	4		Добре – в загальному правильна відповідь з двома-трьома суттєвими помилками
D	3,25–3,74	3		Задовільно – неповне опанування програмного матеріалу, але достатнє для практичної діяльності за професією
E	3,00–3,24	3		Задовільно – неповне опанування програмного матеріалу, що задовольняє мінімальні критерії оцінювання
FX	2,00–2,99	2	Незараховано	Незадовільно – безсистемність одержаних знань і неможливість продовжити навчання без додаткових знань з дисципліни
F	0,00–1,99	2		Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота і повторне вивчення дисципліни

Залік виставляється, якщо середньозважений бал, який отримав студент з дисципліни, знаходиться у межах від 3,00 до 5,00 балів. При цьому за інституційною шкалою ставиться оцінка «зараховано», а за шкалою ЄКТС – буквене позначення оцінки, що відповідає набраній студентом кількості балів відповідно до таблиці Співвідношення.

Питання для підсумкового контролю з дисципліни

1. Які вироби виготовляють у техніці Айріс фолдінг?
2. Які матеріали використовують для виготовлення виробів у техніці Айріс фолдінг?
3. Які інструменти, обладнання та пристосування необхідні для виготовлення виробів у техніці Айріс фолдінг?
4. Які основні етапи виготовлення робіт у техніці Айріс фолдінг?
5. Перерахуйте основні етапи виготовлення айріс-шаблону.
6. У чому полягає особливість виготовлення фігурного айріс-шаблону?
7. Охарактеризуйте техніку виконання Айріс фолдінгу.
8. Які вироби оздоблюють чи виготовляють у техніці Пейп арт?
9. Які матеріали необхідні для оздоблення чи виготовлення виробів у техніці Пейп арт?
10. Які інструменти необхідні для оздоблення чи виготовлення виробів у техніці Пейп арт?
11. Перерахуйте основні етапи роботи у техніці «Пейп-арт».
12. Охарактеризуйте технологію виготовлення основних елементів техніки Пейп арт: «джугутики», «зернь».
13. Охарактеризуйте технологію виготовлення напівоб'ємних елементів для пейп-арт-виробів.
14. Що розуміють під кінцевим оздобленням пейп-арт-виробів?
15. Що розуміють під оформленням пейп-арт-виробів?
16. Які вироби виготовляють (оздоблюють) у техніці «Квілінг»?
17. Які види Квілінгу ви знаєте?
18. Основні елементи Квілінгу.
19. Які матеріали та інструменти необхідні для виготовлення виробів у техніці Квілінгу?
20. Охарактеризуйте технологію виготовлення виробів у техніці Контурного квілінгу.

21. Які вироби виготовляють (оздоблюють) у техніці Джгутової філіграні?
22. Які матеріали використовують для оздоблення чи виготовлення виробів у техніці Джгутова філігрань?
23. Які інструменти необхідні для оздоблення чи виготовлення виробів у техніці Джгутова філігрань?
24. Охарактеризуйте техніку виконання Джгутової філіграні.
25. Які особливості виготовлення серветки у техніці Джгутової філіграні?
26. Які матеріали оздоблюють у техніці Ниткової графіки?
27. Які матеріали необхідні для оздоблення чи виготовлення виробів у техніці Ниткової графіки?
28. Які інструменти необхідні для оздоблення чи виготовлення виробів у техніці Ниткової графіки?
29. Які етапи виконання Ниткової графіки ви знаєте?
30. Охарактеризуйте техніку виконання Ниткової графіки.
31. Які основні елементи Ниткової графіки ви знаєте?
32. Як заповнюють основні елементи Ниткової графіки?
33. Як заповнюють складні елементи Ниткової графіки?
34. Які вироби виготовляють у техніці Стрінг арт?
35. Які матеріали використовують для виготовлення виробів у техніці Стрінг арт?
36. Які інструменти необхідні для виготовлення виробів у техніці Стрінг арт?
37. Охарактеризуйте техніку виконання стрінг-арт-картин.
38. Що на вашу думку впливає на якість готового стрінг-арт-виробу?
39. Які вироби виготовляють (оздоблюють) у техніці Кінусайга?
40. Які матеріали використовують для оздоблення чи виготовлення виробів у техніці Кінусайга?
41. Які інструменти необхідні для оздоблення чи виготовлення виробів у техніці Кінусайга?
42. Охарактеризуйте техніку виконання Кінусайги.
43. Як оформити картину у техніці Кінусайга рамкою з тканини?
44. Які особливості виготовлення картини у техніці Кінусайга під фоторамку?
45. Охарактеризуйте плетіння з газетних трубочок як вид декоративно-прикладного мистецтва.
46. Які вироби виготовляють у техніці плетіння з газетних трубочок?
47. Які матеріали необхідні для виготовлення виробів у техніці плетіння з газетних трубочок?
48. Які інструменти та пристосування необхідні для виготовлення виробів у техніці плетіння з газетних трубочок?
49. Перерахуйте етапи виготовлення виробів у техніці плетіння з газетних трубочок.
50. Охарактеризуйте процес заготовки трубочок.
51. Які техніки плетіння ви знаєте?
52. Охарактеризуйте етап декорування та остаточної обробки плетеного виробу.
53. Які вироби найчастіше виготовляють за допомогою «сухого» Фелтингу?
54. Які інструменти, пристосування та матеріали необхідні для виконання техніки «сухого» Фелтингу?
55. Які вироби можна виготовляти технікою «мокрого» Фелтингу?
56. Охарактеризуйте основні інструменти і матеріали що знадобляться для «мокрого» Фелтингу.
57. Які додаткові пристосування використовують під час «мокрого» Фелтингу?
58. Яка роль пухирчатої плівки і сітки в техніці «мокрого» Фелтингу?
59. Яка послідовність процесу виконання техніки «сухого» Фелтингу?
60. Яка послідовність процесу виконання мокрого Фелтингу?
61. Як зробити мильний розчин?
62. Як відбувається процес звалювання під час виготовлення картин з вовни?
63. Охарактеризуйте техніку Нунофелтинг.
64. Які матеріали використовують для Нунофелтингу?
65. З чого необхідно починати виготовлення картини з вовни?
66. Що є основою та базовим фоном для початку створення картини?

67. Чи впливатиме колір підкладки (флізеліну) на кількість витраченої вовни?
68. Які послідовні етапи виконання картини з вовни?
69. Для чого потрібне скло у живописі з вовни?
70. Як виправити недоліки під час виготовлення картини?
71. Охарактеризуйте художній розпис як вид декоративно-прикладного мистецтва.
72. Охарактеризуйте імітацію вітражу як вид декоративно-прикладного мистецтва.
73. Які матеріали оздоблюють у техніці Імітації вітражу?
74. Які інструменти необхідні для оздоблення чи виготовлення робіт у техніці Імітації вітражу?
75. Які матеріали необхідні для оздоблення чи виготовлення робіт у техніці Імітації вітражу?
76. Охарактеризуйте етапи декорування предмету у техніці Імітації вітражу.

Рекомендована література

Основна

1. Антонович Є.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.Є. Декоративно-прикладне мистецтво. – Львів: Світ, 1993. – 272с.
2. Яремків М. Композиція. – Тернопіль: Підручники і посібники. – 2005. – 110 с.
3. Яремків М. М. Композиція: творчі основи зображення : навч. посібник / М. М. Яремків. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2005.–112 с.
4. Хренова В.В. Нетрадиційні техніки художньої обробки матеріалів з практикумом : курс лекцій для студентів напрямів підготовки «Середня освіта. Трудове навчання та технології», «Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація» [Електронне видання] / В.В. Хренова. – Хмельницький : ХНУ, – 2018. – 296 с.
5. Основи композиції художніх виробів : курс лекцій для студентів напряму підготовки «Технологічна освіта» / В. Є. Ребрій, В. В. Хренова. – Хмельницький : ХНУ, 2015. – 147 с.

Додаткова

1. Урсу Н.О., Негода Б.М., Гнатюк В.А., Міхальська І. П. Теоретичні основи композиції / навчально-методичний посібник для студентів ВНЗ художніх та художньо-педагогічних спеціальностей. – Кам'янець-Подільський. 2004. – 61 с.
2. Цибань І. Фелтінг. Усі прийоми сухого валяння / І. Цибань. – Харків: Vivat, 2014. – 64 с.
3. Тиха В.Ю., Щербина Н.І. Квілінг / В.Ю. Тиха, Н.І. Щербина. – К.: Літера ЛТД, 2013. – 48с.
4. Чудіна Ю. Квілінг. Створюємо картини із паперових смужок / Ю. Чудіна. – Харків: Vivat, 2015. – 64 с.

Інформаційні ресурси

1. Модульне середовище для навчання. Режим доступу : <https://msn.khnu.km.ua>.
2. Електронна бібліотека університету.
Режим доступу : http://lib.khnu.km.ua/asp/php_f/plage_lib.php.
3. Репозитарій ХНУ. Режим доступу : <http://elar.khnu.km.ua/jspui/?locale=uk>.
4. Пейп Арт, Особливості Паперової Техніки І Необхідні Матеріали Та Інструменти [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://svodzadat.biz.ua/pejp-art-osoblivosti-paperovoi-tehniki-i-neobhidni/>.
5. Квілінг для початківців. Основи [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://kulia.com.ua/master-klass/kvilingh-dlya-pochatkivtsiv-osnovy/>.
6. Квілінг: історія виникнення, основи створення [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ocnt.com.ua/kviling-istoriya-viniknennya-osnovi-stvorennya-roboti-majstriv-nto-privbuzhzhya/>.
7. Контурний квілінг [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://jak.koshachek.com/articles/konturnij-kvilling.html>.
8. Джутова філігрань – сучасне мистецтво зі старовинними витоками [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ocnt.com.ua/dzhutova-filigran-suchasne-mystecztvo-zi-starovynnymy-vytokamy/>.

9. Джутова філігрань: ідеї виробів, техніка роботи, поради початківцям [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://druzy.com.ua/djytova-filigran-ide%D1%97-virobiv-tehnika-roboti-poradi-pochatkivciam/>.
10. Джутова філігрань: краса із мотузки та клею. Майстер-клас, елементи та ідеї [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.samotuzhky.com.ua/62552>.
11. Урок «Технологія ниткової графіки» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/urok-tehnologiya-nitkovo-grafiki-46557.html>.
12. Нитко-цвяховий натяг Ребрик В.Є. ТМТПН ХНУ [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.facebook.com/watch/?v=149941749066068>
13. Кунісайга — японська клаптева техніка [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.doshkillia.ua/kunisajga-уаронська-клаптева-техніка/>.
14. Плетіння з газетних трубочок [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ladyvlifex.ru/rukodillja-i-hobi/36452-pletinnja-z-gazetnih-trubochok.html>.
15. Мокре валяння [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://vseznajka.com.ua/?p=4767>.
16. Сухе валяння [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://vseznajka.com.ua/?p=7584>.
17. Історія вітражного мистецтва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tsikave.ostriv.in.ua/publication/code-41A6339A09497/list-15006C1272>.
18. Вітражний розпис своїми руками [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ibud.ua/ua/statya/vitrazhnaya-rospis-svoimi-rukami-100894> Как сделать витраж, рисуем на стекле [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.100art.ru/usluga7_6.htm.
19. Майстер-клас з точкового розпису скла за шаблоном [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://poradum.com.ua/the-hands/1618-mayster-klas-z-tochkovogo-rozpisu-skla-za-shablonom.html>.
20. Точка, точка. Точкова розпис контурами [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ukr-article.com/index.php?newsid=17464>.
21. Розпис по склу своїми руками [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://karapyzik.com.ua/cikavenke/rozpis-po-sklu-svoimi-rukami.html>.